



# DZIENNIK USTAW

## POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ

Warszawa, dnia 25 września 1959 r.

Nr 53

TREŚĆ:

Poz.:

### ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

316 — z dnia 21 sierpnia 1959 r. w sprawie ogólnych warunków higieniczno-sanitarnych w nowo budowanych lub przebudowywanych zakładach przemysłowych . . . . . 607

### ROZPORZĄDZENIA:

317 — Ministrów Gospodarki Komunalnej i Finansów z dnia 4 września 1959 r. w sprawie opłacania w formie bezgótówkowej czynszu za lokale użytkowe przez jednostki gospodarki uspołecznionej na rzecz wynajmujących będących jednostkami gospodarki nie uspołecznionej i osób fizycznych oraz nadzoru nad właściwym zużyciem tego czynszu . . . . . 618  
318 — Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 1959 r. w sprawie siedziby Sądu Powiatowego w Iławie . . . . . 618  
319 — Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 września 1959 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyjęć na zaoczne studia zawodowe w wyższych szkołach rolniczych . . . . . 619  
320 — Ministra Rolnictwa z dnia 5 września 1959 r. w sprawie ochrony plantacji nasiennych cebuli przed mączniakiem rzekomym cebuli . . . . . 620

316

### ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 21 sierpnia 1959 r.

w sprawie ogólnych warunków higieniczno-sanitarnych w nowo budowanych lub przebudowywanych zakładach przemysłowych.

Na podstawie art. 3 ust. 1 dekretu z dnia 10 listopada 1954 r. o przejściu przez związki zawodowe zadań w dziedzinie wykonywania ustaw o ochronie, bezpieczeństwie i higienie pracy oraz sprawowania inspekcji pracy (Dz. U. Nr 52, poz. 260) oraz art. 327 rozporządzenia Prezydenta R. P. z dnia 16 lutego 1928 r. o prawie budowlanym i zabudowaniu osiedli (Dz. U. z 1939 r. Nr 34, poz. 216 z późniejszymi zmianami) zarządza się, co następuje:

§ 1. Nowo budowane lub przebudowywane przemysłowe zakłady pracy albo ich części powinny w zakresie warunków higieniczno-sanitarnych odpowiadać wymaganiom zawartym w instrukcji stanowiącej załącznik do niniejszego rozporządzenia.

§ 2. Przepisy rozporządzenia stosuje się do zakładów przemysłowych, których projekty budowy lub przebudowy są zatwierdzane po wejściu w życie rozporządzenia.

§ 3. 1. W sprawach unormowanych rozporządzeniem tracą moc przepisy rozporządzenia Ministrów Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia, Przemysłu, Odbudowy, Administracji Publicznej oraz Ziem Odzyskanych z dnia 6 listopada 1946 r. o ogólnych przepisach dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 1946 r. Nr 62, poz. 344 i z 1947 r. Nr 45, poz. 240).

2. Pozostają w mocy przepisy szczególne normujące warunki higieniczno-sanitarne, jeżeli określone w nich wymagania dotyczące warunków higieniczno-sanitarnych są nie mniejsze niż przewidziane w rozporządzeniu.

§ 4. Rozporządzenie niniejsze nie dotyczy zakładów górniczych.

§ 5. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1960 r.

Prezes Rady Ministrów: J. Cyrankiewicz

Załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1959 r. (poz. 316).

### INSTRUKCJA W SPRAWIE WARUNKÓW HIGIENICZNO-SANITARNYCH OBOWIĄZUJĄCYCH W NOWO BUDOWANYCH LUB PRZEBUDOWYWANYCH ZAKŁADACH PRZEMYSŁOWYCH

#### I. Przepisy ogólne.

§ 1. 1. Budynki oraz inne obiekty przemysłowe, w których wykonywana jest produkcja o charakterze uciążliwym lub szkodliwym dla otoczenia, powinny być położone od strony zawietrznej budynków, w których produkcja nie posiada tego charakteru lub w których znajdują się pomieszczenia przeznaczone na stały pobyt ludzi.

2. Z ważnych przyczyn dopuszczalne są — za zgodą wojewódzkiego inspektora sanitarnego — odstępstwa od przepisu ust. 1.

§ 2. Budynki zakładu przemysłowego powinny być tak rozmieszczone w stosunku do stron świata i panujących wiatrów, aby zapewnić w pomieszczeniach pracy jak najlepsze warunki oświetlenia naturalnego, czystości powietrza oraz przewietrzania.

§ 3. Na terenie zakładu przemysłowego w zasięgu działania czynników szkodliwych lub uciążliwych dla otoczenia nie mogą znajdować się żłobki, przedszkola, szkoły, dom kultury lub pomieszczenia mieszkalne.

§ 4. Zakłady przemysłowe powinny być wyposażone w urządzenia likwidujące szkodliwe oddziaływanie produkcji, a w szczególności urządzenia do odpylania i odpielania, urządzenia do oczyszczania gazów odlotowych, ścieków, środki służące do tłumienia hałasu, hermetyzacji aparatury i przewodów, urządzenia zapobiegające oddziaływaniu substancji promieniotwórczych itp.

§ 5. Zakłady przemysłowe powinny być wyposażone w urządzenia techniczne zapobiegające zanieczyszczeniu w stopniu szkodliwym dla zdrowia ludzkiego powietrza, gruntu oraz wód na terenie zakładów lub ich otoczenia przez wydzielające się przy produkcji substancje stałe, ciekłe lub lotne.

§ 6. 1. Zakłady przemysłowe należy wyposażyć w instalację wodociągową zapewniającą wodę bieżącą zdatną do picia oraz dla celów gospodarczych.

2. W oddziałach o produkcji gorącej wydzielającej do otoczenia 20 i więcej Kcal/m<sup>3</sup>/godz. ilość dostarczonej wody powinna wynosić 30 litrów dziennie na każdego zatrudnionego pracownika, przy zastosowaniu współczynnika nierównomierności rozbioru godzinowego 2.

3. W oddziałach produkcyjnych, w których praca powoduje brudzenie się całego ciała lub też w których dla zapewnienia należytej ochrony zdrowia wymagane jest stosowanie natrysków, normę określoną w ust. 2 zwiększa się o 60 litrów na każdego tam zatrudnionego, a przy produkcji powodującej wydzielanie się pyłu oraz narażającej na stykanie się z substancjami trującymi lub zakaźnymi — o 90 litrów.

4. Normy zużycia wody do polewania terenów zakładów, ulic, chodników, zieleńców, dziedzińców, placów użytkowych (bez składowisk) ustala się na 2,5 litra na 1 m<sup>2</sup> na dobę.

§ 7. Wodociąg dostarczający wodę do picia i celów gospodarczych nie może posiadać połączeń z wodociągiem wody przemysłowej i przeciwpożarowej, jeżeli woda ta nie czyni zadość wymaganiom określającym jakość wody do picia.

## II. Wymagania dotyczące budynków i pomieszczeń pracy.

### Przepisy ogólne.

§ 8. 1. Pomieszczeniami pracy w rozumieniu przepisów rozporządzenia są pomieszczenia przeznaczone na pobyt pracowników celem wykonywania czynności związanych z produkcją albo dla wykonywania czynności usługowych lub badawczych.

2. Jeżeli łączny czas przebywania pracownika w pomieszczeniu jest krótszy niż 2 godziny w ciągu jednej zmiany, a wykonywane tam czynności mają charakter pracy dorywczej bądź też praca polega na krótkim okresowym obsłudze urządzeń lub tylko na utrzymywaniu porządku i czystości, to pomieszczenie takie należy traktować jako pomieszczenie nie przeznaczone na pobyt pracowników.

§ 9. Stanowiskiem pracy w rozumieniu przepisów rozporządzenia jest miejsce stałego lub okresowego przebywania pracownika w celu prowadzenia lub śledzenia procesów produkcyjnych albo badawczych.

§ 10. Strefą roboczą w rozumieniu przepisów rozporządzenia jest przestrzeń do wysokości 2 m ponad poziom podłogi stanowiska pracy.

### • Pomieszczenia pracy.

§ 11. 1. Na każdego z pracowników jednocześnie zatrudnionych w pomieszczeniu pracy powinno przypadać co

najmniej 13 m<sup>3</sup> wolnej objętości pomieszczenia oraz co najmniej 2 m<sup>2</sup> wolnej powierzchni podłogi nie zajętej przez urządzenia techniczne, maszyny, sprzęty itp.

2. Wysokość pomieszczeń pracy powinna być nie mniejsza niż 3,20 m licząc od podłogi do sufitu w najniższej jego części.

3. Wysokość galerii, pomostów, tuneli i innych miejsc przeznaczonych do stałego ruchu pracowników powinna być nie mniejsza niż 2,20 m w świetle (licząc od poziomu podłogi do najniższej położonych części konstrukcyjnych).

§ 12. Pomieszczenia, w których odbywają się procesy produkcyjne powodujące wydzielanie do powietrza strefy roboczej szkodliwych zanieczyszczeń (gaz, para, pył), powinny być oddzielone możliwie szczelnie od innych pomieszczeń.

§ 13. W tunelach służących do celów komunikacyjnych i transportowych zabrania się instalowania rurociągów z trującymi płynami i gazami, jeżeli nie wymagają tego względy technologiczne.

§ 14. 1. W celu zapobieżenia gwałtownemu dopływowi chłodnego powietrza do ogrzanych pomieszczeń pracy z zewnątrz przez drzwi należy urządzać sionki izolacyjne.

2. Jeżeli względy techniczne lub technologiczne na to nie pozwalają albo gdy zachodzi konieczność częstego lub długotrwałego otwierania drzwi, należy stosować zasłony powietrzne lub inne urządzenia zapobiegające gwałtownemu dopływowi zimnego powietrza.

§ 15. 1. Procesy produkcyjne powinny być w miarę technicznej możliwości tak prowadzone, aby nie powodowały skraplania się pary wodnej lub innych par na wewnętrznych powierzchniach ścian i sufitów.

2. Wewnętrzne powierzchnie ścian pomieszczeń, w których wykonywane są mokre procesy produkcyjne (np. rzeźnię, garbarnie), powinny być pokryte materiałem nienasiąkliwym.

§ 16. Podwójne szklenie okien należy stosować w tych pomieszczeniach, w których wilgotność względna przekracza 60%, a różnica między temperaturą wewnętrzną w tych pomieszczeniach i przyjmowaną temperaturą powietrza na zewnątrz budynku przekracza 35°.

§ 17. 1. Świetliki lub okna należy przystosować do całkowitego lub częściowego otwierania, jeżeli względy produkcyjne nie stoją temu na przeszkodzie.

2. Świetliki i okna powinny być zaopatrzone w przyrządy pozwalające na łatwe ich otwieranie z poziomu podłogi oraz na ustawienie części otwieralnych w pożądanym położeniu.

3. Świetliki i okna powinny mieć zapewniony dogodny i bezpieczny dostęp do oczyszczania szyb tak od wewnątrz, jak i z zewnątrz.

§ 18. Podłogi, ściany, sufity oraz wewnętrzne konstrukcje budynków pomieszczeń pracy, w których wydzielają się substancje szkodliwe dla zdrowia pracowników lub działające chemicznie na materiały budowlane, jak również pyły niebezpieczne pod względem wybuchowym — powinny mieć pokrycie lub otulenie ochronne, zabezpieczające przed absorpcją, gromadzeniem się pyłu lub korozją. Otuliny elementów konstrukcyjnych powinny być niewrażliwe na płyny stosowane do ich zmywania. Podłogi, ściany i sufity takich pomieszczeń powinny być przystosowane do łatwego czyszczenia lub zmywania.

### Wentylacja i ogrzewanie.

§ 19. We wszystkich pomieszczeniach pracy należy zapewnić wentylację naturalną lub mechaniczną bądź też obie równocześnie.

§ 20. W pomieszczeniach produkcyjnych, w których kubatura w przeliczeniu na jednego zatrudnionego jest mniejsza niż 20 m<sup>3</sup> i w których nie wydzielają się substancje szkodliwe, powinna być zapewniona wymiana powietrza w ilości nie mniej niż 30 m<sup>3</sup> na godzinę na każdego pracującego. W większych pomieszczeniach należy zapewnić wymianę powietrza, jak następuje:

- 1) w przypadkach gdy kubatura na jednego zatrudnionego wynosi od 20 do 30 m<sup>3</sup> — 25 m<sup>3</sup> powietrza na godzinę,
- 2) w przypadkach gdy kubatura na jednego zatrudnionego wynosi powyżej 30 m<sup>3</sup> — 20 m<sup>3</sup> powietrza na godzinę.

§ 21. 1. Urządzenia produkcyjne wydzielające ciepło do otoczenia powinny mieć izolację cieplną, jeżeli proces technologiczny na to pozwala.

2. W razie niemożności stosowania izolacji cieplnej w celu zabezpieczenia miejsc pracy przed działaniem promieniowania cieplnego należy przewidzieć specjalne zabezpieczenie ochronne tych miejsc, np. tarcze, ekrany, zasłony wodne, nadmuch powietrzny.

3. Wydzielające parę, gazy lub pyły aparaty i urządzenia, które nie mogą być zhermetyzowane, należy zaopatrzyć w odpowiednią instalację odprowadzającą pary, gazy lub pyły z miejsca ich powstawania.

4. Urządzenia lub ich części, z których mogą wydzielać się gazy lub pyły, powinny być szczelne lub szczelnie obudowane, a w razie niemożności takiego uszczelnienia urządzenia te powinny być wyposażone w miejscowe wyciągi.

§ 22. 1. Najwyższe dopuszczalne stężenie par, gazów i pyłów substancji szkodliwych dla zdrowia w powietrzu otaczającym stanowiska pracy określają obowiązujące normy.

2. Jeśli czynności produkcyjne z substancjami szkodliwymi dla zdrowia są wykonywane w różnych aparatach rozmieszczonych w całym pomieszczeniu pracy, to za stanowisko pracy uważa się całe pomieszczenie pracy.

3. W razie braku obowiązujących norm zaleca się określanie dopuszczalnych stężeń par, gazów i pyłów substancji szkodliwych dla zdrowia według tabeli ustalonej w § 109 niniejszej instrukcji.

§ 23. 1. Jeżeli w powietrzu pomieszczenia pracy wydzielają się:

- a) pary rozpuszczalników (np. benzenu i jego homologów, alkoholi, estrów, kwasu octowego),
- b) drażniące gazy (np. dwutlenek i trójtlenek siarki, chlorek, fluorowódor itp.),
- c) tlenki azotu wspólnie z tlenkiem węgla —

do obliczenia wentylacji tego pomieszczenia należy przyjąć sumę objętości powietrza potrzebnego dla rozcieńczenia do wartości, o których mowa w § 22 ust. 1 i 3.

2. Przy równoczesnym wydzielaniu się kilku rodzajów gazów i par nie należących do kategorii określonych w ust. 1, do obliczenia wentylacji pomieszczeń należy przyjąć ilość powietrza według tej substancji, która wymaga największej jego objętości potrzebnej dla rozcieńczenia do wartości określonych w § 22 ust. 1 i 3.

§ 24. 1. W pomieszczeniach pracy, w których następuje wydzielanie się ciepła przez promieniowanie, przy natężeniu promieniowania przekraczającym na stanowiskach pracy 600 Kcal/m<sup>2</sup>/godz. w miejscach stałego przebywania pracowników należy stosować natryski powietrzne. Temperatura powietrza i prędkość jego ruchu w natryskach powietrznych powinny czynić zadość wymaganiom podanym w poniższej tabeli:

Pory roku	Praca lekka		Praca ciężka	
	Temperatura powietrza na stanowisku pracy w °C	prędkość ruchu powietrza w m/sek.	Temperatura powietrza na stanowisku pracy w °C	prędkość ruchu powietrza w m/sek.
1) chłodna pora roku (temperatury powietrza zewnętrznego poniżej + 10°C)	15—25	1—3	8—18	2—4
2) ciepła pora roku (temperatura powietrza zewnętrznego ponad + 10°C)	18—23	2—4	16—25	3—5

2. Jako temperaturę i prędkość powietrza w natryskach powietrznych należy przyjąć średnie ich wielkości występujące w przekroju poprzecznym strumienia powietrznego na wysokości 1,50 m nad poziomem podłogi.

3. W pomieszczeniach pracy, w których natężenie promieniowania wynosi 150 do 600 Kcal/m<sup>2</sup>/godz. — w miejscach stałego przebywania pracowników powinna być zapewniona prędkość ruchu powietrza od 0,3 m/sek do 2 m/sek.

§ 25. 1. Przy zastosowaniu wentylacji mechanicznej dopuszczalna jest w chłodnych okresach roku częściowa recyrkulacja powietrza.

2. W przypadkach określonych w ust. 1 ilość powietrza świeżego powinna być nie mniejsza niż 10% (objętościowo) ogólnej ilości tłoczonego powietrza, z zastrzeżeniem przepisu § 20. Powietrze z recyrkulacji nie może zawierać szkodliwych zanieczyszczeń w ilości większej niż 30% wartości, o których mowa w § 22 ust. 1 i 3.

3. Stosowanie recyrkulacji powietrza jest niedopuszczalne, jeśli w wentylowanym pomieszczeniu mogą się znajdować bakterie chorobotwórcze (pomieszczenia do sortowania wełny, szmat itp.), cuchnące substancje (produkcja kleju, topialnia łożu itp.) lub jeśli w atmosferze pomieszczenia możliwe jest chwilowe powiększenie się stężenia szkodliwych substancji, a także w pomieszczeniach, w których wykonywane są prace z substancjami wybuchowymi lub łatwopalnymi.

§ 26. W pomieszczeniach pracy, w których możliwe jest niespodziewane wydzielanie się lub do których możliwe jest niespodziewane przedostawanie się dużych ilości substancji trujących lub niebezpiecznych pod względem wybuchowym, powinna być zainstalowana awaryjna mechaniczna wentylacja wyciągowa, odpowiadająca wymaganiom bezpieczeństwa pod względem wybuchowym, łatwa do uruchomienia zarówno od wewnątrz, jak i z zewnątrz zagrożonego pomieszczenia. W pomieszczeniach tych należy zapewnić zapasowe wyjścia dla pracowników.

§ 27. W pomieszczeniach, o których mowa w § 26, wentylacja awaryjna powinna zapewniać co najmniej dziesięciokrotną wymianę powietrza w ciągu godziny.

§ 28. Przy urządzeniach wentylacyjnych należy stosować środki zmniejszające natężenie i rozprzestrzenianie się hałasu i wstrząsów spowodowanych ruchem urządzenia wentylacyjnego.

§ 29. Temperaturę pomieszczeń ogrzewanych określają obowiązujące normy, a w razie ich braku projekt technologiczny.

§ 30. 1. Strumień powietrza nie może być skierowany bezpośrednio na stanowisko pracy. Przy stosowaniu ogrzewania powietrznego maksymalna temperatura tłoczonego powietrza nie powinna przekraczać 70°C przy tłoczeniu powietrza na wysokość powyżej 3,5 m od poziomu podłogi stanowiska pracy i 45°C w pozostałych przypadkach.

2. W pomieszczeniach, w których występują łatwopalne lub niebezpieczne pod względem wybuchowym pyły, pary lub gazy, maksymalna temperatura tłoczonego powietrza powinna być określona z uwzględnieniem temperatury zapłonu tych substancji.

§ 31. W pomieszczeniach pracy, w których powstają duże ilości pyłu, grzejniki powinny mieć konstrukcję umożliwiającą łatwe ich oczyszczenie, np. ogrzewanie powierzchniowe lub registry z rur gładkich.

#### Oświetlenie.

§ 32. Każde pomieszczenie pracy przeznaczone na pobyt pracowników powinno być oświetlone bezpośrednim światłem dziennym, jeżeli względy technologiczne nie stoją na przeszkodzie.

§ 33. Oświetlenie w pomieszczeniach, które sąsiadują ze sobą i przez które odbywa się komunikacja wewnętrzna, nie powinno wykazywać różnic w natężeniu przekraczających 30% w stosunku do natężenia światła w pomieszczeniu o większej jasności.

§ 34. Jeżeli usytuowanie i rodzaj otworów świetlnych umożliwia przenikanie do wnętrza kierunkowego promieniowania słońca, powinny być przewidziane dodatkowe zastony, pozwalające na zasłonięcie przed nasłonecznieniem płaszczyzny roboczej lub całego stanowiska pracy albo specjalne gątki szkła rozpraszającego.

§ 35. Oświetlenie w pomieszczeniach pracy powinno być zgodne z obowiązującymi normami.

#### Zwalczanie hałasu.

§ 36. 1. Dopuszczalna intensywność hałasu w pomieszczeniach pracy nie powinna przekraczać wielkości określonych w obowiązujących normach oraz w poniższej tabeli:

I.p.	Rodzaj pomieszczenia	Dopuszczalna intensywność hałasu w pomieszczeniu w dB
1	Biura konstrukcyjne	40
2	Warsztaty robót precyzyjnych	50
3	Hałaśliwe hale fabryczne	90

2. Procesy technologiczne w zakładach przemysłowych, stanowiące źródło hałasu o intensywności dźwięku więcej niż 90 dB, powinny odbywać się w oddzielnych budynkach lub pomieszczeniach, których mury zewnętrzne zapewniałyby odpowiednią izolację dźwiękową. W obiektach tych należy przewidzieć odpowiednią izolacyjność dla dźwięków powietrznych i materiałowych oraz odpowiednie wylumnienie wnętrza.

#### III. Pomieszczenia biurowe.

§ 37. 1. Dla zabezpieczenia pomieszczeń biurowych przed przenikaniem zanieczyszczonego powietrza i hałasu z pomieszczeń produkcyjnych połączenia między tymi pomieszczeniami powinny być wykonywane w formie korytarzy lub specjalnych pomieszczeń izolacyjnych. Ponadto należy stosować odpowiednie urządzenie wentylacyjne oraz izolację dźwiękową

ścian i stropów oddzielających biura od hałaśliwych oddziałów produkcyjnych.

2. Pomieszczenia biurowe powinny posiadać bezpośredni dostęp z zewnątrz budynku.

§ 38. Pomieszczeń biurowych nie wolno lokować w suterenach.

§ 39. Wymagania zawarte w § 37 ust. 2 i § 38 nie dotyczą pomieszczeń biurowych usytuowanych w oddziałach produkcyjnych mieszczących się w suterenach dla personelu, którego praca techniczna lub administracyjna oparta jest na stałym kontakcie z produkcją (np. kierownicy, zmianowi, majstrowie).

#### IV. Pomieszczenia higieniczno-sanitarne.

##### Przepisy ogólne.

§ 40. Za pomieszczenia higieniczno-sanitarne w rozumieniu przepisów rozporządzenia uważa się: szatnie, umywalnie, pomieszczenia z natryskami, pomieszczenia osobistej higieny kobiet, ustępy, palarnie, jadalnie z wyjątkiem stołówek, pomieszczenia do ogrzewania się pracowników, pomieszczenia do karmienia osesków oraz pomieszczenia do prania, odkażania, suszenia i odpylania odzieży ochronnej lub roboczej.

§ 41. Pomieszczenia higieniczno-sanitarne należy sytuować w ten sposób, aby pracownicy korzystający z nich nie przechodzili przez pomieszczenia produkcyjne, w których występują substancje trujące, jeśli nie pracują oni w tych działach.

§ 42. W zakładach zatrudniających co najmniej 5 kobiet na jedną zmianę szatnie, umywalnie, natryski i ustępy należy urządzać osobno dla kobiet i mężczyzn.

§ 43. 1. Podłogi i ściany do wysokości 2 m od poziomu podłogi w pomieszczeniach higieniczno-sanitarnych powinny być wykonane z materiału pozwalającego na łatwe utrzymanie czystości.

2. W pomieszczeniach natrysków i w umywalni na podłogach wykonanych z materiałów o dużym przewodnictwie ciepła należy ułożyć w miejscach mycia się podkładki izolujące.

§ 44. Drogi komunikacyjne w pomieszczeniach należących do zespołu szatni oraz połączenia prowadzące na oddziały produkcyjne powinny być tak urządzone, aby uniemożliwiały stykanie się pracowników ubranych w odzież wierzchnią lub domową z osobami mającymi na sobie odzież roboczą lub ochronną.

§ 45. W szatniach należy ustawić stołki, krzesła albo ławki stałe. Ilość miejsc siedzących powinna być dostosowana do potrzeb najliczniejszej zmiany, przy czym przy obliczaniu ilości potrzebnych miejsc siedzących można zastosować współczynnik niejednoczesności użytkowania nie mniejszy niż 0,7.

§ 46. Szerokość przejść komunikacyjnych w szatniach nie może być mniejsza niż 1,50 m.

§ 47. W szatniach należy zapewnić przynajmniej 4-krotną wymianę powietrza na godzinę.

##### Szatnie.

§ 48. 1. W zakładach przemysłowych należy urządzić szatnię dla przechowywania odzieży wierzchniej, domowej, roboczej lub ochronnej.

2. Pracownicy administracyjno-techniczni mogą przechowywać swoją odzież w pomieszczeniach pracy.

§ 49. 1. Szatnie powinny być usytuowane w tym samym budynku co i oddziały produkcyjne.

2. W razie niemożności zachowania wymagań określonych w ust. 1 dopuszczalne jest usytuowanie szatni w innym budynku pod warunkiem, że zapewniony zostanie dostęp do obsługiwanego oddziału krytym i obudowanym przejściem ogrzewanym lub nie ogrzewanym w zależności od tego, czy oddział dany jest ogrzewany, czy nie ogrzewany.

3. Dostęp do szatni z zewnątrz budynku nie powinien prowadzić przez pomieszczenia produkcyjne, magazynowe lub pomocnicze.

§ 50. 1. Jeżeli w jednym budynku znajduje się kilka oddziałów produkcyjnych, szatnie mogą łączyć się w jeden zespół, z tym że przejścia dla pracowników innych oddziałów nie powinny prowadzić przez oddziały, w których wykonywana jest produkcja o charakterze trującym lub zakaźnym.

2. Pracownicy oddziałów, w których odbywa się produkcja o charakterze trującym lub zakaźnym, nie powinni przechodzić przez inne oddziały.

§ 51. 1. Pomieszczenia przeznaczone na szatnie powinny być suche i w miarę możliwości oświetlone światłem dziennym.

2. W razie umieszczenia szatni w suterrenach, zagłębienie podłogi poniżej średniego poziomu otaczającego terenu nie powinno być większe niż 1/3 wysokości pomieszczenia.

3. Zagłębienie podłogi szatni większe niż określone w ust. 2 dopuszczalne jest pod warunkiem zastosowania:

- 1) bezpośredniego oświetlenia naturalnego wszystkich pomieszczeń szatni, przy czym powierzchnia okien w świetle futryn nie może stanowić mniej niż 1/12 powierzchni podłogi; powierzchnia przekroju poziomego studzienki doprowadzającej światło do okna nie może być mniejsza niż powierzchnia okna, a głębokość studzienki nie może przekraczać wymiaru jej szerokości i długości,
- 2) mechanicznej wentylacji, niezależnie od wentylacji naturalnej, jeżeli pomieszczenie szatni przeznaczone jest do przechowywania odzieży przez co najmniej 25 pracowników,
- 3) odpowiedniej izolacji w podłodze i w ścianach stykających się z ziemią, zabezpieczającej przed przenikaniem wody gruntowej lub deszczowej do wewnątrz pomieszczeń.

§ 52. 1. Wysokość pomieszczenia szatni w świetle podłogi i sufitu nie może być mniejsza niż 2,60 m.

2. Jeżeli wysokość pomieszczenia, w którym ma być urządzona szatnia, pozwala na wykonanie galerii do wykorzystania jej na powiększenie powierzchni szatni, wysokość użytkowa galerii oraz część pomieszczenia pod galerią nie może być mniejsza niż 2,2 m.

#### Szatnie podstawowe.

§ 53. 1. Każdy zakład przemysłowy lub jego oddział powinien posiadać pomieszczenia przeznaczone na przechowywanie odzieży wierzchniej i domowej. W szatni powinno przypadać co najmniej 0,65 m<sup>2</sup> powierzchni podłogi na jednego pracownika, łącznie z powierzchnią zajęta przez urządzenia (szafki, ławki) i przejścia komunikacyjne w stosunku do ogólnej liczby pracowników zatrudnionych we wszystkich zmianach tego działu, dla którego szatnia jest przeznaczona.

2. W szatni powinny być zainstalowane szafki zamykane przeznaczone do indywidualnego użytku każdego pracownika.

§ 54. 1. Pracownicy zatrudnieni przy pracach, podczas których zabrudzenie odzieży roboczej występuje w tak małym stopniu, że możliwość zanieczyszczenia wnętrza szafki od przechowywania w niej odzieży roboczej jest niewielka, mogą przechowywać swoje ubrania robocze w szafkach przeznaczonych na odzież wierzchnią i domową.

2. Szafki, o których mowa w ust. 1, należy instalować w zakładach, w których procesy produkcyjne przebiegają w normalnych warunkach klimatycznych i bez wydzielania się pyłów oraz wszelkiego rodzaju brudzących lub szkodliwych substancji.

#### Szatnie odzieży brudnej.

§ 55. 1. Dla pracowników zatrudnionych przy pracach powodujących zabrudzenie odzieży w takim stopniu, że możliwość zanieczyszczenia wnętrza szafki od przechowywanej w niej odzieży roboczej jest niewątpliwa oraz dla zatrudnionych przy pracach przebiegających w niekorzystnych warunkach klimatycznych powinny być przydzielone specjalne szafki przeznaczone na odzież roboczą, zainstalowane w oddzielnym pomieszczeniu, które powinno mieć bezpośrednio połączenie z szatnią, o której mowa w § 53.

2. W pomieszczeniu, o którym mowa w ust. 1, powinno przypadać co najmniej 0,5 m<sup>2</sup> powierzchni podłogi na każdego pracownika, należącego do tej części załogi, która pomieszczenie to użytkuje. Dla ustalenia powierzchni szatni odzieży brudnej przyjmuje się całkowitą ilość użytkowników zatrudnionych we wszystkich zmianach.

3. Szafka do przechowywania brudnej odzieży roboczej powinna być przydzielona pracownikowi do indywidualnego użytku. Szerokość oraz głębokość szafki nie powinna być mniejsza niż 35 cm, a wysokość przystosowana do potrzeb, lecz nie większa niż 1,85 m. Szafki na odzież roboczą mogą być dwukondygnacyjne o wysokości jednej kondygnacji nie mniejszej niż 0,85 m, nie mogą jednak przekraczać łącznej wysokości 1,85 m. Szafka powinna być zamykana i należyście wentylowana.

#### Szatnie przepustowe.

§ 56. 1. Dla pracowników zatrudnionych przy pracach powodujących zanieczyszczenie odzieży wymagające jej odkażania, odpylania lub wysuszania należy przewidzieć specjalne pomieszczenia do przebierania, które powinny mieć połączenie z szatnią określoną w § 53.

2. Przebieralnie należy urządzać w zakładach, w których występują procesy produkcyjne, połączone z obróbką substancji trujących i materiałów grozących zakażeniem albo połączone z obfitym wydzielaniem się pyłu, a w szczególności trującego, drażniącego i brudzącego lub przeprowadzane w warunkach wysokiej temperatury i wilgotności.

3. W pomieszczeniu, o którym mowa w ust. 1, powinno przypadać co najmniej 0,5 m<sup>2</sup> podłogi na jednego użytkownika. Jeżeli odzież ochronna przechowywana jest w specjalnym pomieszczeniu niedostępnym dla pracowników produkcyjnych, to do obliczenia powierzchni przebieralni należy przyjąć ilość użytkowników najliczniejszej zmiany, jeżeli natomiast przechowywanie tej odzieży odbywa się w normalnych szafkach, takich jak do przechowywania zwykłej odzieży roboczej, stojących w pomieszczeniu przebieralni, to powierzchnię przebieralni należy obliczać na całkowitą ilość użytkowników wszystkich zmian razem.

4. Połączenie przebieralni z szatnią określoną w § 53 powinno odbywać się przez przepustowy zespół sanitarny z natryskami.

#### Umywalnie.

§ 57. W skład zespołu szatni powinny wchodzić umywalnie tak urządzone, aby pracownicy mieli do nich łatwy dostęp, nie kolidujący z ruchem osób już umytych i przebranych w odzież wierzchnią lub domową.

§ 58. 1. Zakład przemysłowy bez względu na liczbę zatrudnionych pracowników powinien posiadać umywalnię wy-

posażoną w umywalki z doprowadzeniem wody za pomocą zaworów czerpalnych.

2. Zabrania się urządzania umywalek bez dopływu wody bieżącej oraz odpływu do kanalizacji wody zużytej.

3. Do co najmniej 60% umywalek zainstalowanych w umywalni powinna być doprowadzona ciepła woda. Przy stosowaniu zbiorowych mieszaczy temperatura wody powinna wynosić 35°C, a przy mieszaczach indywidualnych temperatura doprowadzonej wody ciepłej powinna wynosić 50—60°C.

4. Na każdych 10 pracowników najliczniejszej zmiany powinno w umywalni przypadać co najmniej jedno stanowisko, a przy pracach szczególnie brudzących — 1 stanowisko na 5 pracowników.

5. Dla personelu biurowego powinno przypadać co najmniej jedno stanowisko umywalni na 30 mężczyzn lub 20 kobiet.

6. W przypadku instalowania umywalek indywidualnych wymiar ich nie powinien być mniejszy niż 50 × 40 cm.

7. W umywalni zabrania się instalowania blaszanych umywalek nieemaliowanych.

§ 59. W zakładach, w których pracownicy narażeni są na zabrudzenie nóg, należy instalować umywalki (baseny) do mycia nóg umieszczone w posadzce, przyjmując 1 umywalkę (basen) na każdych 10 użytkowników.

§ 60. 1. Szerokość przejścia między umywalkami a ścianą przeciwną nie powinna być mniejsza niż 1,25 m, a między dwoma rzędami umywalek — nie mniejsza niż 2 m.

2. Odstępy między zaworami czerpalnymi powinny wynosić co najmniej 0,70 m. Nie dotyczy to umywalek okrągłych.

§ 61. W jadalniach należy instalować umywalki dodatkowe z dopływem ciepłej wody, przyjmując co najmniej jeden zawór czerpalny na 20 miejsc siedzących w jadalni, lecz nie mniej niż jedną umywalkę.

§ 62. W pomieszczeniu umywalni należy zapewnić przy najmniej 2-krotną wymianę powietrza w ciągu godziny.

#### Ustępy.

§ 63. 1. Ustępy powinny być instalowane w tym samym budynku, w którym mieści się oddział produkcyjny, a odległość ich od stanowiska pracy nie powinna przekraczać 75 m.

2. Odległość określona w ust. 1 może być większa jedynie dla pracowników zatrudnionych stale na wolnym powietrzu, nie powinna jednak przekraczać 125 m od najbliższej położonego stałego stanowiska pracy.

§ 64. 1. W budynkach wielopiętrowych ustępy powinny być urządzone na każdej kondygnacji.

2. Jeżeli na kondygnacji pracuje mniej niż 10 osób, można odstąpić od wymagań określonych w ust. 1, z tym jednak, aby ustępy dla tych osób były urządzone na poziomie nie więcej niż o jedną kondygnację wyżej lub niżej.

§ 65. 1. Do ustępów powinny prowadzić wejścia z pomieszczeń o charakterze komunikacji ogólnej.

2. Każdy ustęp powinien posiadać wejściowe pomieszczenie izolujące.

3. Drzwi prowadzące do tego pomieszczenia oraz drzwi łączące je z dalszą częścią ustępu powinny zamykać się samoczynnie.

§ 66. 1. Na każdych 35 mężczyzn zatrudnionych jednocześnie na najliczniejszej zmianie powinny przypadać co najmniej 1 miska ustępowa i 1 pisuar, lecz nie mniej niż jedna miska i jeden pisuar.

2. Na każde 25 kobiet zatrudnionych jednocześnie na najliczniejszej zmianie powinna przypadać co najmniej 1 miska ustępowa.

§ 67. 1. Zabrania się urządzania ustępów nie splukiwanych wodą bieżącą i nie skanalizowanych. Nie dotyczy to zakładów pracujących w warunkach polowych (np. torfiarnie, piaskownie, kamieniołomy).

2. W ustępach powinny być zainstalowane umywalki z dopływem ciepłej wody w ilości 1 na 6 misek ustępowych lub pisuarów, lecz co najmniej jedna. Umywalki z dopływem ciepłej wody mogą znajdować się w pomieszczeniu izolującym, o którym mowa w § 65 ust. 2.

§ 68. 1. Miski ustępowe należy umieszczać w oddzielnych kabinach z drzwiami otwieranymi na zewnątrz kabiny.

2. Wymiary kabin w świetle ścianek powinny być co najmniej 0,85 m na 1,15 m.

3. Wysokość ścianek kabinowych nie powinna być mniejsza niż 2 m, a odległość ich od podłogi powinna wynosić co najmniej 0,15 m.

§ 69. 1. Szerokość przejść wzdłuż kabin ustępowych przy jednostronnym ich rozmieszczeniu powinna wynosić co najmniej 1,30 m. Jeżeli naprzeciwko kabin umieszczone są pisuary, to odległość pomiędzy ścianą, na której są zainstalowane, a kabinami nie może być mniejsza niż 2 m.

2. Przejście pomiędzy dwoma rzędami kabin powinno być co najmniej szerokości 2 m.

§ 70. Przy pomieszczeniach z natryskami należy zainstalować całkowicie wydzieloną kabinę z jedną miską ustępową na każde 10 natrysków, lecz nie mniej niż jedną.

§ 71. W pomieszczeniu ustępu należy zainstalować zawór czerpalny z urządzeniem do podłączenia węża w celu zmywania ścian i podłogi.

§ 72. W pomieszczeniach ustępów należy zapewnić wymianę powietrza w ilości nie mniej niż 50 m<sup>3</sup> na godzinę na 1 miskę ustępową i 25 m<sup>3</sup> na 1 pisuar.

#### Natryski.

§ 73. Pomieszczenia natryskowe powinny być usytuowane w zespołach szatni.

§ 74. 1. Dla pracowników wykonujących prace powodujące znaczne zabrudzenie ciała należy instalować natryski w ilości jedno sitko na każdych 8 osób najliczniejszej zmiany, korzystających z natrysków.

2. Pomieszczenia natryskowe powinny być tak urządzone, aby pracownicy mieli łatwy do nich dostęp, nie kolidujący z ruchem osób już wykąpanych lub przebranych w czystą odzież.

§ 75. 1. Dla pracowników zatrudnionych w oddziałach, w których procesy produkcyjne powodują zanieczyszczenie ciała substancjami stwarzającymi możliwość zatrucia lub zakażenia pracownika bądź też otoczenia — należy instalować natryski w ilości jedno sitko na 5 osób najliczniejszej zmiany, korzystających z natrysków.

2. Pomieszczenia natryskowe powinny być tak usytuowane, by stwarzały konieczność przejścia przez nie po zdjęciu odzieży ochronnej przed wejściem do szatni z odzieżą wierzchnią i domową.

§ 76. W pomieszczeniach natryskowych sitka natryskowe należy tak umieścić, aby strumień wody spływał na ramiona, a nie na głowę.

§ 77. 1. Rozbieranie się pracowników powinno odbywać się w szatni lub w przeznaczonym na ten cel pomieszczeniu, wyposażonym w ławki i wieszaki.

2. W pomieszczeniu natryskowym należy urządzać oddzielne kabiny dla każdego sitka. Jeżeli występuje znaczne zabrudzenie całego ciała i zachodzi konieczność wzajemnej pomocy podczas mycia, zezwala się na umieszczenie odpowiedniej ilości sitek natryskowych poza kabinami.

3. Jeżeli w pomieszczeniu natryskowym jest zgrupowane więcej niż 6 sitek, powinno ono być oddzielone od rozbieralni małym pomieszczeniem izolującym.

4. Kabiny natryskowe nie powinny być mniejsze niż 1 m × 1 m w świetle. Szerokość przejścia między dwoma rzędami kabin przy zastosowaniu zasłon zsuwanych lub ścianek osłaniających powinna wynosić co najmniej 1,30 m, a między kabinami i ścianą co najmniej 0,90 m.

§ 78. 1. Konstrukcja urządzeń do regulacji temperatury wody w natryskach powinna wykluczać możliwość poparzenia.

2. W przypadku centralnej regulacji temperatura wody w natryskach powinna wynosić od 32° do 37° C.

§ 79. W oddziałach produkcyjnych gorących (np. piece martenowskie, walcownie, kuźnie mechaniczne itp.) należy umożliwić w porze letniej obmywanie ciepłą wodą górnej części ciała. W tym celu powinno się urządzić w pobliżu miejsc pracy półnatryski z doprowadzeniem ciepłej wody.

§ 80. W pomieszczeniach rozbieralni i natrysków należy zapewnić przynajmniej 5-krotną wymianę powietrza w ciągu godziny.

#### Pomieszczenia do spożywania posiłków (jadalnie).

§ 81. W zakładach przemysłowych powinny być wydzielone pomieszczenia do spożywania posiłków w czasie pracy. Można urządzać następujące zasadnicze typy pomieszczeń do spożywania posiłków:

- 1) jadalnia — przeznaczona do spożywania posiłków własnych (typ I),
- 2) jadalnia z odpowiednim zapleczem — przeznaczona do spożywania posiłków uzupełniających (mleko itp.), wydawanych przez zakład (typ II).

Dopuszczalne jest łączenie jadalni obu typów.

§ 82. Jadalnie powinny znajdować się w pobliżu miejsc pracy i w tym samym budynku dla jednego lub kilku oddziałów produkcyjnych.

§ 83. Usytuowanie jadalni typu I powinno umożliwiać pracownikowi pozostawienie w niej posiłku własnego po drodze z szatni do stanowiska pracy. Wskazane jest usytuowanie jadalni w rejonie zespołu szatni.

§ 84. 1. Jadalnię typu I należy przewidzieć jako pomieszczenie, którego powierzchnię oblicza się przyjmując

co najmniej 1,1 m<sup>2</sup> na każdego jednocześnie spożywającego posiłek.

2. Powierzchnia jadalni nie powinna być mniejsza niż 6 m<sup>2</sup>.

3. Każdy pracownik powinien mieć zapewnione indywidualne miejsce siedzące przy stole. Zabrania się ustawiania ławek.

4. W pomieszczeniach jadalni należy zainstalować urządzenia do podgrzewania przez pracownika posiłku własnego oraz urządzenia do zmywania naczyń.

5. W jadalni należy urządzić odpowiednie skrytki do przechowywania w higienicznych warunkach posiłków własnych.

§ 85. Jadalnia typu II powinna składać się z dwóch części, a mianowicie:

- 1) jadalni właściwej odpowiadającej wymaganiom jadalni typu I,
- 2) pomieszczenia do przygotowywania posiłków uzupełniających.

Wielkość i urządzenie tego pomieszczenia powinno być zależne od rodzaju i ilości porcji wydawanych posiłków.

§ 86. 1. W oddziałach produkcyjnych, w których wykonywane są prace ze szkodliwymi substancjami albo z materiałami zakaźnymi lub trującymi, należy urządzać oddzielnie jadalnie i tak je usytuować, aby nie mieli do nich dostępu pracownicy zatrudnieni w innych oddziałach.

2. Jadalnia taka powinna być oddzielona od oddziału produkcyjnego pomieszczeniem izolującym, w którym pracownicy mogą oczyścić odzież oraz umyć się, odkazić sobie ręce, twarz i jamę ustną.

#### Pomieszczenia osobistej higieny kobiet.

§ 87. W zakładach zatrudniających na jedną zmianę od 5 do 200 kobiet w jednym budynku należy w pomieszczeniu oddziałowych umywalni dla kobiet urządzić oddzielną kabinę wyposażoną w bidet lub inne odpowiednie urządzenie, z doprowadzeniem ciepłej wody bieżącej. Na każde następne 200 kobiet należy urządzić dodatkową kabinę.

§ 88. W zakładach zatrudniających na jedną zmianę powyżej 1000 kobiet należy, niezależnie od kabin przewidzianych w § 87, urządzić punkt osobistej higieny kobiet, który powinien składać się z poczekalni o powierzchni co najmniej 8 m<sup>2</sup> oraz izby zabiegowej z 2 kabinami, a na każde następne 1000 kobiet jednej dodatkowej kabiny.

§ 89. Punkt osobistej higieny kobiet należy w miarę możliwości urządzić w rejonie przyzakładowej placówki służby zdrowia.

§ 90. Powierzchnia kabiny nie może być mniejsza niż 1,5 m<sup>2</sup>.

§ 91. Punkt osobistej higieny kobiet powinien posiadać umywalkę oraz ustep z miską typu angielskiego niezależnie od ustępów ogólnych.

§ 92. W pomieszczeniach osobistej higieny kobiet należy zapewnić przynajmniej 2-krotną wymianę powietrza w ciągu godziny.

**Punkt karmienia niemowląt.**

§ 93. 1. W zakładach przemysłowych, w których na jednej zmianie zatrudnionych jest ponad 100 kobiet, należy urządzić punkt do karmienia niemowląt przy założeniu, że z punktu tego będzie korzystało 2,5% kobiet zatrudnionych na najliczniejszej zmianie.

2. Punkt do karmienia niemowląt należy urządzać przy portierni lub w innym budynku, posiadającym dostęp z zewnątrz zakładu.

§ 94. 1. Punkt do karmienia niemowląt powinien składać się z dwóch pomieszczeń, dla matek karmiących oraz poczekalni dla osób przynoszących dzieci.

2. Przy poczekalni powinien być zainstalowany ustęp.

3. Izba do karmienia niemowląt powinna być wyposażona w umywalkę z doprowadzoną ciepłą wodą.

4. Powierzchnię izby do karmienia niemowląt należy obliczać przyjmując 1,5 m<sup>2</sup>, a powierzchnię poczekalni 0,70 m<sup>2</sup> na każdą kobietę korzystającą jednocześnie z punktu karmienia niemowląt, przy czym powierzchnia punktu do karmienia niemowląt nie może być mniejsza niż 15 m<sup>2</sup>.

5. Temperatura pomieszczeń do karmienia niemowląt powinna wynosić co najmniej 20°C przy jednoczesnym zapewnieniu 3—4-krotnej wymiany powietrza na godzinę.

**Pomieszczenia do odkazania, oczyszczania i suszenia odzieży.**

§ 95. 1. Przy oddziałach produkcyjnych, w których odbywa się produkcja określona w § 55, powinny być zainstalowane w obrębie zespołu szatni odpowiednie urządzenia do odkazania, odpylania i suszenia odzieży roboczej i ochronnej.

2. W przypadku konieczności zainstalowania jednocześnie kilku urządzeń, o których mowa w ust. 1, każde z tych urządzeń powinno być usytuowane w oddzielnym pomieszczeniu.

§ 96. 1. Suszarnia powinna być wyposażona w odpowiednie urządzenia do suszenia odzieży, obuwia, rękawic itp.

2. Na każdego korzystającego z suszarni powinno przypadać co najmniej 0,2 m<sup>2</sup> powierzchni suszarni.

3. Urządzenia do ogrzewania i wentylacji suszarni powinny zapewnić wysuszenie odzieży w ciągu czasu trwania jednej zmiany.

§ 97. Wydajność urządzeń do odkazania i odpylania powinna zapewnić sprawne oczyszczenie odzieży roboczej i ochronnej pracowników jednej zmiany w czasie trwania pracy następnjej zmiany.

**Pomieszczenia do ogrzewania się robotników.**

§ 98. 1. Przy pracach na otwartym powietrzu lub w nie ogrzewanych pomieszczeniach należy przewidzieć pomieszczenie do ogrzewania się pracowników, jeśli w pobliżu miejsca stanowisk pracy nie ma pomieszczeń ogrzewanych, które mogłyby być wykorzystane na ten cel.

2. Odległość od stanowisk pracy do pomieszczenia do ogrzewania się pracowników nie powinna być większa niż 125 m.

§ 99. W pomieszczeniu do ogrzewania powinno przypadać co najmniej 0,1 m<sup>2</sup> powierzchni na każdego pracownika najliczniejszej zmiany, przy czym powierzchnia pomieszczenia nie może być mniejsza niż 8 m<sup>2</sup> i większa niż 40 m<sup>2</sup>.

§ 100. Pomieszczenie do ogrzewania się pracowników w zimnej porze roku powinno być ogrzewane do temperatury co najmniej 16°C.

**Palarnie.**

§ 101. Jeżeli palenie tytoniu w pomieszczeniach pracy jest niedopuszczalne, należy urządzić jedną lub kilka palarni w specjalnie do tego celu przeznaczonych pomieszczeniach. Dopuszczalne jest urządzenie palarni przy jadalni.

§ 102. W palarni powinno przypadać co najmniej 0,1 m<sup>2</sup> powierzchni na każdego pracownika najliczniejszej zmiany, przy czym powierzchnia jednego pomieszczenia palarni powinna wynosić nie mniej niż 8 m<sup>2</sup> i nie więcej niż 40 m<sup>2</sup>.

§ 103. W pomieszczeniu palarni należy zapewnić przynajmniej 10-krotną wymianę powietrza w ciągu godziny.

**Pralnie.**

§ 104. 1. W zakładach przemysłowych, w których oddawana do prania bielizna oraz odzież robocza i ochronna może stać się powodem zakażenia lub zatrucia innej odzieży pranej jednocześnie lub gdy oddawana do prania odzież jest szczególnie zabrudzona bądź też wymagają tego specjalne względy higieny produkcji, powinna być urządzona własna zakładowa pralnia.

2. Pranie bielizny powinno odbywać się mechanicznie.

3. Przy pralni należy przewidzieć możliwość oczyszczania, degazacji i dezynfekcji oraz naprawy odzieży roboczej i ochronnej.

4. W zakładach, w których odzież pracowników narażona jest na zanieczyszczenie związkami trującymi, należy zastosować urządzenia służące do neutralizowania tych związków.

**V. Wymagania dotyczące zaopatrzenia w napoje.**

§ 105. Miejsca czerpania wody do picia powinny być zaopatrzone w poidelka z wytryskiem wody w górę, na ukos.

§ 106. Temperatura wody do picia powinna wynosić od 14°C do 20°C.

§ 107. W zakładach, w których pracownicy w związku z pracą zmuszeni są przebywać w pomieszczeniach o temperaturze powyżej 25°C, należy urządzić oddzielne pomieszczenie o powierzchni co najmniej 5 m<sup>2</sup> do przygotowania solonej gazowanej wody lub innych napojów.

§ 108. Odległość od stanowiska pracy do punktu dostarczającego wodę do picia lub inne napoje nie powinna przekraczać 75 m.

§ 109. Ustala się następującą tabelę najwyższych dopuszczalnych stężeń szkodliwych substancji w powietrzu otaczającym stanowiska pracy:



Lp.	Nazwa substancji	Stężenie w mg/l
<b>Dział A</b>		
1	Aceton	0,2
2	Akroleina	0,001
3	Akrylan metylu	0,02
4	Aldehyd octowy	0,005
5	Alkohol allylowy	0,002
6	Alkohol n-butyłowy	0,2
7	Alkohol chloroetylowy (chlorohydryna etylenowa)	0,01
8	Alkohol izoamylowy	0,1
9	Alkohol izopropylowy	0,2
10	Alkohol etylowy	1,0
11	Alkohol propylowy	2,0
12	Amid kwasu dwumetylomrówkowego (dwumetyloformamid)	0,01
13	Antymonowodór	0,0002
14	Arsen i tlenki arsenu	0,00015
15	Bar (związki rozpuszczalne)	0,0005
16	Beryl	0,000001
17	Benzydyna	0,00001
18	Benzyna, ligroina, nafta, solwent-nafta	0,3
19	Bezwodnik kwasu fosforowego	0,001
20	Bezwodnik kwasu itałowego	0,03
21	Bezwodnik kwasu octowego	0,01
22	Brom	0,002
23	Bromek etylu	0,05
24	Bromek metylu	0,005
25	Bromowodór	0,007
26	Butadien	0,1
27	Butanon	0,2
28	Chlorek etylu	0,25
29	Chlorek metylu	0,05
30	Chlorek metylenu	0,05
31	Chlorek siarki	0,005
32	Chlorek tionylu	0,005
33	Chlorek winylu	0,03
34	Chlorobenzen	0,05
35	Chlorobutadien (chloropren)	0,002
36	Chlorodwufenyle	0,0001
37	Chlorofenol	0,001
38	Chloroform	0,05
39	Chloronitropropan	0,05
40	Chlorowane naftaleny (w przeliczeniu na pięćchloronaftalen)	0,001
41	Chlorowodór	0,007
42	Chromiany i dwuchromiany	0,0001
43	Cyjanek winylu	0,0005
44	Cyjanki (w przeliczeniu na HCN)	0,0003
45	Cyjanowodór	0,0003
46	Cykloheksan	0,3
47	Cykloheksanol	0,02
48	Cykloheksanon	0,02
49	Cykloheksen	0,3
50	Cyklopropan	0,3
51	Cynku tlenek	0,005
52	Cyrkon	0,005
53	Czterochlorek węgla	0,02
54	Czterochloroetan	0,01
55	Czterochloroetylen	0,2
56	Czterohydronaftalen	0,1
57	Czteroeutek ołowiu (w przeliczeniu na ołów)	0,000005
58	Czteronitroanilina	0,0001
59	Dekalina	0,1
60	Dioksan (dwutlenek dwuetylnu)	0,01
61	Dwuanizydyna	0,00001
62	Dwubromoetan	0,1
63	Dwuchlorobenzen	0,02
64	Dwuchloroczterofluoroetan	5,0
65	Dwuchlorodwufluorometan	4,0

Lp.	Nazwa substancji	Stężenie w mg/l
66	Dwuchlorodwufenylotrójchloroetan	0,001
67	Dwuchloroetan	0,05
68	Dwuchloroetylen	0,05
69	Dwuchlorofluorometan	2,0
70	Dwuchlorometan	0,5
71	Dwuchloronitroetan	0,03
72	Dwuchloropropan	0,05
73	Dwuetyloamina	0,03
74	Dwumetoksymetan	1,0
75	Dwumetyloanilina	0,005
76	Dwunitrochlorobenzen	0,001
77	Dwunitrobenzen	0,001
78	Dwuchlorostyren	0,05
79	Dwunitro-o-krezol	0,0002
80	Dwunitrotoluen	0,001
81	Eter butylohydroksyetylowy (butoksyetanol)	0,1
82	Eter dwuchlorodwuetylowy	0,01
83	Eter etylowy	0,3
84	Eter hydroksydwuetylowy (etoksyetanol)	0,2
85	Eter izopropylowy	1,0
86	Eter metylohydroksyetylowy (metoksyetanol)	0,05
87	Etyloamina	0,005
88	Etylobenzen	0,1
89	Fenyletylen (styren)	0,05
90	Fluor	0,00005
91	Fluorki	0,001
92	Fluorowódór	0,0005
93	Fluorotrójchlorometan	5,0
94	Fosforowódór	0,00007
95	Fosforan trójortokrezylu	0,0001
96	Fosfor biały	0,00003
97	Fosgen	0,0005
98	Furfurol	0,01
99	Heksan	0,4
100	Heptan	0,2
101	Hydrochinon	0,002
102	Izopren	0,1
103	Jod	0,001
104	Jodek metylu	0,01
105	Kadmu tlenek	0,0001
106	Kaprolaktam	0,01
107	Karbonylek niklu	0,000007
108	Kobalt	0,0005
109	Krezol	0,005
110	Krzemian etylu	0,08
111	Ksylen	0,1
112	Kwas azotowy	0,01
113	Kwas octowy	0,01
114	Kwas pikrynowy	0,0001
115	Kwas siarkowy	0,001
116	Magnezu tlenek	0,015
117	Mangan i związki manganu	0,0003
118	Metakrylan metylu	0,05
119	Metyloamina	0,005
120	Metylobutyloketon	0,2
121	Metylocykloheksan	0,5
122	Metylocykloheksanol	0,05
123	Metylocykloheksanon	0,05
124	Metyloetyloketon	0,2
125	Metyloizobutyloketon	0,2
126	Metylopropyloketon	0,2
127	Miedź	0,0001
128	Molibden (związki nierozpuszczalne)	0,006
129	Molibden (związki rozpuszczalne)	0,004
130	Monochlorostyren	0,05

Lp.	Nazwa substancji	Stężenie w mg/l
131	Mrówczan etylu	0,1
132	Mrówczan metylu	0,1
133	Naftalen	0,02
134	Naftyloaminy	0,00001
135	Nikotyna	0,0005
136	Nitrochlorobenzen	0,001
137	Nitroetan	0,03
138	Nitrogliceryna	0,003
139	Nitrometan	0,03
140	Nitropropan	0,03
141	Nitrotoluen	0,003
142	Octan amylu	0,1
143	Octan butylu	0,2
144	Octan etoksyetanolu	0,1
145	Octan etylu	0,2
146	Octan glikolu	0,2
147	Octan metoksyetanolu	0,1
148	Octan metylu	0,1
149	Octan propylu	0,2
150	Octan winylu	0,01
151	Oktan	0,2
152	Ołów	0,00005
153	Pentan	1,0
154	Pentanon	0,1
155	Pięciochlorok fosforu	0,0003
156	Pięciochlorofenol	0,0005
157	Pięciosiarczek fosforu	0,001
158	Pirydyna	0,005
159	Selen	0,002
160	Selenu tlenek	0,0001
161	Selenowodór	0,0001
162	Siarczan dwumetylu	0,001
163	Tal	0,0001
164	Tellur	0,00001
165	Terpentyna	0,3
166	Tlenek etylenu	0,001
167	Tlenek mezytylu	0,02
168	Toluen	0,1
169	Toluidyna	0,005
170	Tor	0,00005
171	Trójchlorok fosforu	0,003
172	Trójchlorobenzen	0,01
173	Trójchloroetan	0,1
174	Trójchloroetylen („tri”)	0,05
175	Trójmetylocykloheksanon	0,05
176	Trójnitrotoluen	0,001
177	Trójtlenek chromu	0,0001
178	Trójtlenek siarki	0,001
179	Tytanu tlenek	0,01
180	Uran (związki nierozpuszczalne)	0,000075
181	Uran (związki rozpuszczalne)	0,000015
182	Wanad	0,0001
183	Żelaza tlenek	0,015
<b>Dział B</b>		
1	Pył powyżej 50% krzemionki	180 cz/ml 2 mg/m <sup>3</sup>
2	Pył od 5% do 50% krzemionki	700 cz/ml 10 mg/m <sup>3</sup>
3	Pył azbestowy	180 cz/ml 2 mg/m <sup>3</sup>
4	Pył talku, miki i steatylu	700 cz/ml 10 mg/m <sup>3</sup>
5	Pył zawierający poniżej 5% krzemionki	1800 cz/ml 10 mg/m <sup>3</sup>